
МІЖНАРОДНА БЕЗПЕКА

<https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series22.2023.33.04>

УДК 327.

Олексій Буряченко,
кандидат політичних наук, доцент,
професор кафедри міжнародних відносин та регіональних студій,
Національний авіаційний університет
ORCID: 0000-0001-5308-2570; email: voiaa@ukr.net

РЕФОРМА РАДИ БЕЗПЕКИ ООН: ХРОНОЛОГІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Стаття присвячена питанням реформування Ради Безпеки ООН та пошуку нових дієвих інструментів безпекової стабільності, що набуло актуальності у період глибокої геополітичної турбулентності. Це дослідження та аналіз положень, аналітичних звітів, документів (Робочої групи відкритого складу для розгляду всіх аспектів питання щодо розширення членського складу Ради Безпеки та інших питань, що стосуються Ради Безпеки; міжурядових переговорів; дебатів щодо реформи Ради Безпеки, доповідей Генеральних Секретарів ООН по реформі Ради Безпеки (Бутрос Бутрос-Галі; Кофі Аннан), запропонованих шляхів та моделей країнами-членами ООН), а також, міжнародних угод, законодавчих актів. Зважаючи на нинішню геополітичну ситуацію (яка склалася внаслідок порушення постійним членом Ради Безпеки ООН Російською Федерацією положень Статуту ООН і всіх можливих норм міжнародного права), відтак на запуск ланцюжкової реакції порушення архітектури світової безпеки, автор робить висновок, що перспективи реформи Ради Безпеки ООН сьогодні є досить примарними. Акцентується на важливості проведення наукових досліджень та напрацювання нових концептуальних моделей, які змогли б сприяти формуванню нової глобальної ефективної системи, яка забезпечить світову безпекову рівновагу між світовими акторами та буде відповідати викликам і загрозам нового світового порядку.

***Ключові слова:** Рада Безпеки, ООН, реформа Ради Безпеки ООН, РФ, архітектура світової безпеки, постійні члени, міжнародна безпека, право вето.*

Вступ. На сучасному етапі розвитку міжнародних відносин все виразніше звучить вимога оперативної та скоординованої протидії загрозам, що мають глобальний характер. Дати ефективну відповідь на ці загрози та виклики можуть тільки механізми, що діють в рамках легітимних структур, які мають достатній моральний авторитет для того, щоб їх рішення мали загальновізнаний характер і не викликали питання відносно неефективності або подвійних стандартів. Традиційно вважалося, що Організація Об'єднаних націй (ООН) є єдиною універсальною організацією світової спільноти, вищим носієм, охоронцем сучасного міжнародного порядку, яка користується найвищим моральним авторитетом. Але сьогодні все частіше лунає критика на адресу ООН, пов'язана з її надмірною бюрократизацією, паралелізмом у функціях багатьох структур. Також ООН звинувачують у тому, що вона більше реагує на кризи, ніж запобігає їм. Вибірковий інтерес ООН до конфліктів у різних регіонах дає підстави стверджувати про наявність у її діях подвійних стандартів. Зокрема, авторитет ООН багато в чому був підірваний діями її найпотужнішого інституту, на який при утворенні ООН, у 1945 р, покладалася головна відповідальність за підтримання миру та безпеки народів – Рада Безпеки (РБ ООН).

При визначенні структури та складу Ради Безпеки засновники ООН керувалися, перш за все, тогочасною міжнародною політичною ситуацією. Але минуло більше семидесяти років і на політичній мапі та і у міжнародній політиці багато відбулося змін:

розпад СРСР; збільшення країн, які володіють ядерною зброєю; розвиток штучного інтелекту; поява міжнародного тероризму; з 1946 р. Бразилія та Індія, перетворилися на великих регіональних гравців, які претендують на постійне членство. Проте Рада Безпеки залишається в анахронічному стані початку свого утворення.

Зазначимо, постійний склад РБ ООН (P5) не змінювався з 1946 р. Право вето членів P5 також є проблемою. Його ООН наслідувала від Ліги Націй, де всі 15 членів Ради Ліги могли застосовувати таке право. З огляду на досвід Ради Ліги Націй, яка виявилася недієздатною перед загрозою великої війни, зокрема через брак консенсусу, батьки-засновники ООН на Ялтинській конференції, у лютому 1945 р., вирішили залишити право вето тільки за собою для упередження порушення своїх національних інтересів. На конференції в Сан-Франциско, де ухвалювався Статут майбутньої ООН, малі та середні країни висловили побоювання, що у разі загрози миру з боку одного з постійних членів Рада Безпеки не зможе приймати відповідні рішення. Але зауваження країн були відкинуті (на той час) п'ятіркою кандидатів у постійні члени. Потрібно відмітити, ілюзія єдності постійних членів тривала недовго. Вже 16 лютого 1946 р. СРСР застосував перше вето щодо виведення британських і французьких військ із Сирії та Лівану. Відтоді вето застосовувалося 308 разів, причому у майже половині випадків (152 рази) це робила Москва. Саме через вето або загрозу його застосування, Рада Безпеки залишалася «німою» під час війни у В'єтнамі, не змогла засудити радянську агресію в Афганістані (1979 р), геноцид у Руанді (1994 р.), застосування хімічної зброї у Сирії, анексію Криму (2014 р). Вершиною неспроможності Ради Безпеки виконати свою функцію як міжнародного інституту, наділеного виключними повноваженнями задля забезпечення миру та безпеки, стало повномасштабне вторгнення Російської Федерації (РФ) в Україну, 24 лютого 2022 р. Постійне місце РФ в Раді Безпеки швидко поставило під сумнів перспективи багатосторонніх заходів для врегулювання конфлікту, які є в арсеналі Ради Безпеки, що передбачено Розділом VII Статуту ООН (United Nations Charter, 1945).

Аналіз публікацій. Вісімдесят одна із 193 держав-членів ООН виступила співавтором резолюції, яка засуджувала вторгнення РФ в Україну, що є явним порушенням основних принципів Статуту ООН та міжнародного права, але РФ, користуючись своїм правом постійного члена, в односторонньому порядку наклала вето на резолюцію. Отже, стан справ, який склався за наслідками дій РФ в Україні в діях Ради Безпеки показав наскільки є недієздатною ця інституція, що вплинуло на консенсус серед членів ООН щодо невідкладності реформи Ради Безпеки. Заклики до змін набрали реальний імпульс (A. Dayal, C. Dunton, 2023). Зазначимо, реформа РБ ООН, є одним із основних питань, що стоять не лише перед самою Радою, а й всією сферою міжнародної безпеки, міжнародних відносин та функціонування міжнародної системи загалом. Оскільки, створена після Другої світової війни Рада Безпеки сьогодні виглядає дедалі анахронічною на фоні зміни глобального порядку.

Слід зауважити, що дискусії навколо моделей і підходів до реформування Ради Безпеки ведуться більше 20 років, але до цього часу так і залишаються на рівні дебатів. Скептики реформи зауважують, що реформування Ради Безпеки, ймовірно, залишиться проблемою, яку ніколи не вдасться вирішити, враховуючи різноманітність поглядів на реформу світовою спільнотою. Окреслена проблема особливо актуальна в нинішніх міжнародно-політичних реаліях, коли РФ, будучи постійним членом Ради Безпеки, своїми діями відносно України порушила всі норми міжнародного права і як наслідок спровокувала порушення контурів світової системи безпекової рівноваги, які були окреслені після Другої світової війни.

Тому метою і завданнями цієї статті є спроба проаналізувати реформування Ради Безпеки ООН: хронологію, різні підходи, моделі та їх перспективність, а також, чи забезпечить реформування реанімацію глобальної системи безпеки та відновлення довіри світової спільноти до міжнародних інститутів, покликаних забезпечити світову безпеку рівновагу, враховуючи нові виклики та загрози для світової системи безпеки.

Методи дослідження корелюють з метою дослідження. Відповідно до них були використані загальнонаукові, політологічні, геополітичні методи, компаративістика.

Результати та дискусії. Дискусії про реформування РБ ООН тривають з перших років існування цієї організації. За цей час у світі відбувалися серйозні зміни у структурі міжнародної системи, зумовлені двома основними чинниками: 1) збільшенням кількості держав членів ООН та 2) зміною балансу економічного підйому та політичного впливу окремих країн. Відмітимо, склад членів Ради Безпеки розширювався лише один раз – у 1963 р. з 11 до 15 членів (UN General Assembly resolution, 1963). Причому це збільшення стосувалося непостійних членів, що обираються з наступних регіонів: 5 з Африки та Азії, 2 з Латинської Америки, 1 зі Східної Європи та 2 зі Західної Європи, а також інших регіонів, включаючи Австралію та Канаду.

Зазначимо, вперше питання справедливого представництва у Раді Безпеки та розширення його складу було включено до порядку денного ООН у 1979 р. у ході 34-ї сесії Генеральної Асамблеї. У ході 48-ї сесії Генеральної Асамблеї (1993 р.) було вирішено «заснувати Робочу групу відкритого складу для розгляду всіх аспектів питання щодо розширення членського складу Ради Безпеки та інших питань, що стосуються Ради Безпеки» (UN General Assembly resolution, 1993).

1994 р. (1 березня – 27 травня) Робоча група провела перший раунд дискусій з шести тематичних блоків: 1) справедливе представництво у Раді Безпеки; 2) розширення складу; 3) процес прийняття рішень відповідно до положень Статуту; 4) вибори та терміни повноважень; 5) механізм здійснення змін та розгляд пов'язаних із ним поправок до Статуту; 6) інші питання, що стосуються Ради Безпеки. У червні 1994 р. Робоча група розпочала другий раунд дискусій. На порядку денному стояло питання про справедливе представництво у РБ ООН та розширення її складу. Хоча обговорення велося активно і «дозволило прояснити позиції держав-членів, жодних висновків зроблено не було». Учасники зійшлися лише в тому, що Раду Безпеки таки слід розширити, але питання про масштаби та характер такого розширення вимагає подальшого обговорення.

Першу ґрунтовну спробу представити ідею реформування Ради Безпеки у вигляді конкретної формули здійснено головою Робочої групи І. Разалі у березні 1997 р. Він представив доповідь, яка узагальнювала думку більшості членів групи щодо розширення складу Ради (Робочий документ, 1997). Його пропозиції передбачали збільшення числа членів Ради з 15 до 24 за рахунок п'яти нових місць постійних членів (по одному від країн Африки, Азії, Східної Європи та Латинської Америки). При цьому нові постійні члени не володітимуть правом вето. Крім того, пропозиції містили заклик обмежити застосування права вето лише статтею VII Статуту ООН. Текст пропозицій містив також низку питань щодо вдосконалення робочих методів Ради. Зазначимо, ініціативи І. Разалі не мали практичного втілення. Робоча група продовжила збирання та систематизацію пропозицій від представників країн-учасниць. У результаті всі питання, пов'язані з реформою РБ ООН, класифікувалися в дві тематичні групи. До першої входили: керівні принципи для розширення складу Ради Безпеки; кількість та склад постійних членів; кількість та склад непостійних членів; нові категорії та типи членів; вимоги та порядок відбору членів від кожної з категорій або типів; загальний кількісний склад розширеної РБ ООН; процедура голосування у Раді, включаючи питання про вето (Доповідь Робочої групи, 1996).

Якщо в першу групу входили питання, що стосуються переважно складу Ради Безпеки, то друга група охоплювала питання, що стосуються діяльності самого органу: прийняті РБ ООН заходи та затверджена ним практика з метою забезпечення більшої транспарентності в її роботі, вдосконалення методів, зокрема їх упорядкування, розвиток та можлива інституціоналізація; збереження, зміна або остаточне закріплення тимчасових правил процедури Ради Безпеки; брифінги, які проводяться Головою Ради Безпеки; вдосконалення механізмів збирання та аналізу інформації; проведення ширших консультацій між Радою та державами, що надають війська; взаємовідносини Ради Безпеки з іншими органами ООН, включаючи доповіді Ради Безпеки Генеральної Асамблеї. Таким чином, було окреслено коло тих питань, які мають бути вирішені під час реформи РБ ООН. Незважаючи на те, що Робоча група функціонує вже 30 років, компромісне рішення по всьому пакету реформи досі не знайдено. Одним із результатів, досягнутих групою, стала резолюція, схвалена Генеральною Асамблеєю A/RES/53/30 від 23 листопада 1998 р. (UN General Assembly resolution, 1998). Цей документ підтвердив важливість досягнення згоди і постановив не приймати жодної резолюції та рішення з питання про справедливе представництво у РБ ООН та розширення його членського складу та пов'язаних із цим питань, якщо за це не буде подано принаймні дві третини голосів Генеральної Асамблеї. З одного боку, ця резолюція забезпечила вкрай зважений підхід до вирішення проблеми, що виключає поспішні та емоційні рішення. Однак цей документ ускладнює процес ухвалення рішення, який і так затягнувся.

Сьогодні у роботі Робочої групи беруть участь представники більше 100 країн-членів ООН, у тому числі 5 постійних членів Ради Безпеки. По суті, Робоча група перетворилася на форум держав-членів ООН, де вони висловлюють свої думки про реформування Ради Безпеки та можуть представляти свої проекти.

Потрібно зауважити, країни-члени ООН сподівалися, що ситуацію з реформою Ради Безпеки прояснить Кофі Аннан (Генеральний секретар ООН, 1997–2006 рр.), який у 2005 р. представив на обговорення доповідь «При більшій свободі: до розвитку, безпеки та прав людини для всіх», яка містила стратегію глибокої реформи ООН (Report of the Secretary-General, 2005). Важливе місце у доповіді було відведено питанню реформи РБ ООН, оскільки він вважав, що «Жодна реформа ООН не буде повною без реформи Ради Безпеки». К. Аннан запропонував два варіанти модифікації цього органу. Перший передбачав створення шести нових постійних місць без права вето та чотирьох нових непостійних місць. Другий проект взагалі не передбачав нових постійних місць, але йшлося про створення нової категорії членів, які обираються на чотирирічний поновлюваний термін, та надання нового непостійного та непоновлюваного місця на дворічний термін. Проте ці пропозиції щодо реформування Ради Безпеки, як втім, і вся доповідь, не стала довгоочікуваним імпульсом до проведення реформи.

Зазначимо, у 2006 р. Голова Генеральної Асамблеї Хайя Рашид Аль Халіфа заявила про необхідність серйозно зайнятися питанням реформи Ради Безпеки. У зв'язку з цим у 2007 р. на розгляд членів ООН було передано доповідь про шляхи реформи Ради Безпеки, напрацьованої на основі тримісячних переговорів групи з п'яти послів з усіма 192 делегаціями. Робочу групу, створену на вимогу Голови Генеральної Асамблеї, очолили постійні представники Туреччини, Кіпру, Хорватії, Чилі та Нідерландів. Кожен із цих дипломатів відповідав за одне з ключових напрямів реформи щодо чисельності складу, а також інституту вето, регіонального представництва, ефективності роботи та взаємодії з Генеральною Асамблеєю. Ця доповідь стала черговим документом, що містив рекомендації відносно реформи та загальні положення про важливість реформування РБ ООН і необхідності продовження роботи в цьому напрямку.

Дискусії, які велися щодо реформи Ради Безпеки з 1993 по 2008 р., продемонстрували значну полярність думок серед членів Організації. У результаті було прийнято рішення розпочати під час 63-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН міжурядові переговори щодо реформи Ради. 19 лютого 2009 р. у Нью-Йорку в форматі неофіційного пленарного засідання Генеральної Асамблеї ООН відбулося відкриття міжурядових переговорів щодо реформи Ради Безпеки ООН, а також з березня по грудень 2009 р. у рамках Генеральної Асамблеї ООН відбулося 4 переговорні раунди, під час яких обговорювалися ключові питання реформи Ради Безпеки: категорії членського складу, право вето, регіональна представленість, кількісний склад Ради та її робочі методи, відносини між Радою Безпеки та Генеральною Асамблеєю. Доводиться констатувати, що після багатьох раундів переговорів так і не вдалося дійти конкретних висновків і знайти оптимальну ефективну модель реформи. За підсумками міжурядових переговорів Генеральна Асамблея приймала рішення на кожній сесії (рішення 63/565 В, 64/568, 65/554, 66/566, 67/561, 68/557, 69/560, 70/559, 71 72/557, 73/554, 74/569, 75/569, 76/572 та 77/559). Жодна зі запропонованих моделей реформи так і не отримала належної підтримки.

Потрібно зазначити, більшість країн-членів ООН підтримують реформу Ради Безпеки, а їх розбіжності здебільшого стосуються питань відносно шляхів та методів її здійснення. Деякі країни висловлюються за розширення членського складу РБ ООН від 20 до 23 членів, інші країни пропонують, щоб до складу Ради входили до 24 – 26 і навіть до 27 членів (Доповідь Робочої групи, 2004). Деякі країни-члени дотримуються думки, що склад Ради слід збільшити як у категорії непостійних, так і у категорії постійних членів. Інші виступають за збільшення чисельного складу лише за рахунок непостійних членів. До прикладу, ідею створення нових постійних місць у РБ ООН підтримують Німеччина, Японія, Індія та Бразилія. Противниками створення нових постійних місць у Раді Безпеки ООН є Аргентина, Канада, Колумбія, Коста-Ріка, Італія, Мальта, Мексика, Пакистан, Республіка Корея, Сан-Марино, Іспанія, Туреччина. Зауважимо, від початку старту напрацювання шляхів реформи Ради Безпеки Робочою групою серед країн-членів ООН утворилися різні групи й коаліції, які почали активно лобіювати свої моделі реформи.

Отже, найгостріше питання про розширення Р5 постало у 2005 р., коли «група чотирьох» (G4) – Німеччина, Японія, Індія та Бразилія – підняли питання включення себе до статусу постійних членів Ради Безпеки. «Група чотирьох» представила свій проект реформи РБ ООН, згідно з яким кількість її постійних членів має збільшитись на шість, а непостійних – на чотири. При цьому Азія отримає 2 постійних та 1 непостійне місце; Африка 2 постійних та 1 непостійне місце; Західна Європа 1 постійне та 1 непостійне місце; Латинська Америка 1 постійне та 1 непостійне місце. G4 висловила готовність порушити питання про право вето через 15 років після завершення розширення РБ ООН. Зауважимо, Генеральний секретар ООН К. Аннан навіть вніс пропозицію надати постійне членство в Раді Безпеки G4 і одній із країн Африки. Натомість Італія та Іспанія теж претендували на нові постійні місця. Саме відсутність одностайності з цього питання викликали в Європі великі розбіжності, що заблокувало прийняття відповідного рішення (Report of the Secretary-General, 2005).

Противники створення нових постійних місць у Раді Безпеки Іспанія, Італія, Канада, Пакистан та ін. у рамках руху «Єдність на користь консенсусу» (Uniting for Consensus) запропонували розширити чисельний склад РБ ООН до 25 членів, збільшивши кількість непостійних членів на десять країн. Двадцять непостійних членів Ради Безпеки обиратимуться у відповідно до наступної схеми: 6 місць – від держав Африки; 5 – від держав Азії; 4 – від держав Латинської Америки та Карибського басейну; 2 – від держав Східної Європи; 3 – від держав Західної Європи та інших країн. Відповідно до цього

проекту, термін непостійного членства у розширеній РБ ООН має становити два або три роки. Кожна з п'яти зазначених географічних груп прийматиме рішення щодо домовленості серед країн свого регіону про переобрання чи ротацію своїх членів на відведених цій групі місцях. Критерії та способи переобрання також будуть визначені шляхом консультацій. Цей підхід, як вважають ініціатори, мав забезпечити справедливе субрегіональне представництво та дозволити покращити методи роботи Ради Безпеки.

Особливою є позиція Канади, яка виступає не лише за скорочення числа нинішніх постійних членів, а й за їхнє заміщення регіональними організаціями.

Потрібно звернути увагу на ще одну модель реформування Ради Безпеки, яку запропонували країни Африки. Проект резолюції був представлений Ганою, Нігерією, Сенегалом та Південною Африкою, так званий Езулвінійський консенсус (The Ezulwini Consensus). Представники африканських країн заявили, що «беручи до уваги беззаперечний факт, який полягає в тому, що у 1945 р., коли створювалася Організація Об'єднаних Націй, більшість африканських країн не було представлено, і в результаті цього Африка і досі залишається єдиним континентом, який не має постійного місця у Раді, яка є головним органом ООН з питань міжнародного миру та безпеки». Отже, у цій резолюції пропонували: розширити членський склад РБ ООН як у категорії постійних, так і непостійних членів, та покращити його методи роботи; надати новим постійним членам такі ж прерогативи та привілеї, а також нинішнім постійним членам, включаючи право вето; надати Африці 2 постійних та 2 непостійних місця в РБ ООН; збільшити членський склад Радбезу з 15 до 26 шляхом створення 11 додаткових місць, які мають розподілятися наступним чином: 2 постійні місця та 2 непостійні місця для африканських держав; 2 постійних та 1 непостійне місце для азійських держав; 1 непостійне місце для східноєвропейських держав; 1 постійне та 1 непостійне місце для держав Латинської Америки та Карибського басейну; 1 постійне місце для західноєвропейських та інших держав (The common african position on the proposed reform of the united nations, 2005).

Спірним пунктом резолюції групи Езулвінійського консенсусу є пропозиція про надання новим постійним членам рівних прав із нинішніми постійними членами, зокрема, права вето. Йдеться про негайне отримання новими постійними членами цього права. Зазначимо, проект реформи Ради Безпеки, запропонований африканськими країнами, є малоімовірним, оскільки вони потребують неможливого, як зауважують аналітики, і ми з цим погоджуємося. Жодна з цих країн у найближчій перспективі не зможе навіть наблизитися за рівнем економічного розвитку та політичного впливу до нинішніх постійних членів. Існує, звичайно, приклад ПАР. Однак основи економічного підйому Південної Африки були закладені ще в часи режиму апартеїду, за президента Х. Фервурда. Інші ж африканські країни є економічно слабозвиненими. Їх економіки, як правило, знаходяться в сильній залежності від світової ринкової кон'юнктури. У більшості африканських країн величезний зовнішній і внутрішній борг, у багатьох з них сьогодні встановилися не цілком легітимні, недемократичні, часом навіть диктаторські режими. Всі ці фактори створюють можливість економічного та політичного тиску на їх рішення як членів РБ ООН. Тобто існуватиме ризик, що при прийнятті рішень ці країни керуватимуться не довгостроковими інтересами світової спільноти та африканського континенту зокрема, а інтересами конкретних урядів або певних фінансових груп.

Потрібно зазначити, якщо під час холодної війни паралізуючий ефект на діяльність РБ ООН мали лінії поділу між західним та східним політичними блоками, то з розпадом радянського блоку на перший план вийшли протиріччя між багатими та бідними країнами.

Отже, моделей і підходів до реформи Ради Безпеки ООН різними групами за 30 років дебатів та обговорень на полях ООН було висунуто багато. І якщо ми підсумуємо

аргументи, які висуваються на користь реформи розширення і нової сталості, то вони загалом полягають у такому: розширення складу Ради більшою мірою буде відображати сучасні геополітичні реалії світу; більш представницька Рада; Рада, що включає інклюзивне та спільне прийняття рішень; Рада, до складу якої входять регіональні держави, буде дієздатнішою. З аргументами ми не можемо цілком погодитися, оскільки недостатньо доказів, що приєднання нових постійних і не постійних членів до Ради Безпеки автоматично підвищить її дієвість і легітимність.

На чергових дебатах щодо реформи Ради Безпеки (2014 р.) представник Індії заявив, що розширення РБ ООН вирішить проблему «дефіциту демократії, що перешкоджає ефективному багатосторонньому підходу, який ґрунтується на демократично розвиненому глобальному консенсусі». Ідея демократизації миттєво привертає увагу, але постає запитання – чи є приєднання більшої кількості постійних членів до Ради Безпеки актом демократизації, оскільки, розширення включає складні питання. Регіональне представництво має бути збалансоване з пошуком відповідних кандидатів. До прикладу, з країн, які претендують на постійне членство, у рейтингу демократії Freedom House лише п'ять із них зазначені як повністю вільні (Бразилія, Південна Африка, Японія, Польща та Німеччина) (Freedom House, 2022). Але, якщо подивитися на Індекс свободи людини Інституту САТО, то Бразилія і Південна Африка займають лише трохи вище медіанного рівня (САТО, 2022). Розширення Ради Безпеки з приєднанням країн із більш слабкими показниками у сфері демократії чи прав людини ризикує посилити проблеми, які вже спостерігаються у відносинах із Китаєм та РФ. Також необхідно враховувати внутрішні регіональні фактори. Деякі країни можуть бути невдоволені, якщо їхній регіональний суперник набуде членства, а вони ні. Тому критерії мають бути чіткими та прозорими, щоб виправдати вибір одних держав перед іншими.

Також реформа Ради Безпеки ООН є складною, враховуючи процедурні моменти, які були закладені в Статут ООН при утворенні цього інституту. Тобто будь-які зусилля щодо реформування РБ ООН, відповідно до положень Статуту ООН, мають отримати підтримку з боку 5 її постійних членів (США, Китай, РФ, Великобританія, Франція), що створює свої додаткові проблеми. До прикладу, Індія сьогодні є країною з найбільшими претензіями на постійне членство, але між Китаєм та Індією продовжується конфлікт відносно прикордонних територій. РФ підтримує приєднання незахідних членів, проте заперечує проти приєднання Японії й Німеччини, враховуючи їхню участь у санкціях і союз із США. Зі свого боку, Великобританія, Франція та США, швидше за все, не підтримають членство країн із слабкими правами людини або демократією.

Відносно інституту права вето, зазначимо, що здатність Р5 блокувати будь-яку пропозицію в РБ ООН створює постійний «глухий кут». Проте реформувати інститут права вето за умов нинішнього Статуту ООН неможливо. Одним із варіантів могло би стати надання Генеральній Асамблеї можливості долати вето. Однак, як мінімум, Китай та РФ, а можливо, і всі країни Р5 накладуть вето на таку міру.

Зауважимо, кожна адміністрація США, починаючи з адміністрації Б. Клінтона (1993–2001 рр.), підтримувала розширення складу Ради Безпеки, але їх пропозиції щодо реформи ніколи не передбачали права вето. Навіть адміністрація Дж. Байдена (президент США, 2021 – по н.ч.) не наполягає на структурній реформі права вето, а пропонує використовувати його лише у надзвичайних ситуація. Однак якщо й припустити, що Р5 погодяться на таку норму, це ймовірно не застосовуватиметься до російського вторгнення в Україну, оскільки РФ заявить, що вона реагує на надзвичайну безпекову ситуацію.

Виступаючи перед ООН 21 вересня 2022 р., Дж. Байден наголосив на необхідності реформування РБ ООН як шляхом додавання нових постійних членів, так і шляхом

просування нових норм, що стосуються права вето (Remarks by President Biden Before the 77th Session of the United Nations General Assembly, 2022). Це не є новою подією у зовнішній політиці США, але пропозиція необхідності регіональної (географічної) різноманітності в постійному членстві Ради Безпеки є дещо новим. Серед запропонованих можливих варіантів серед представників країн-членів від Східної Європи була запропонована Україна. Раніше пропозиції США стосувалися країн, які повинні відповідати певним критеріям: економічний потенціал країни, чисельність населення, військову міць, здатність робити внесок контингентами в операції з підтримання миру, рівень практичної участі в миротворчості, відданість демократії та правам людини, розмір фінансових внесків у систему ООН, активність у контртерористичній діяльності, а також нерозповсюдження ядерної зброї. На думку США (раніше) географічний фактор є другорядним. Тому нинішня позиція США відносно реформи відрізняється новими пропозиціями. Разом з тим, значного інституційного ослаблення права вето, швидше за все, не станеться. Адже, жодна країна Р5 добровільно не відмовиться від права вето або не допустить, щоб вето було ослаблене необов'язковою нормою.

Отже, як ми можемо обґрунтовано зробити висновок, питання реформи Ради Безпеки ООН, є дуже складним, особливо болючим для нинішніх її постійних членів. Очевидно, що реформа РБ ООН «застрягла» у Р5, яка не може дійти консенсусу, як саме слід допустити до прийняття рішень більше країн, не втративши своїх повноважень і привілеїв. Хоча реформа Ради Безпеки не обмежується лише розширенням її складу або дискусією щодо застосування та можливого обмеження права вето. І вже давно тривають дискусії щодо активізації діяльності Військово-Штабного Комітету та створення збройних сил ООН під його керівництвом, як ефективного засобу, що стримує зростання тероризму та злочинності, а також поширення конфліктів міжрелігійного та міжетнічного походження. Крім того, розглядається можливість запровадження певних заходів, що гарантують демократичність процесу прийняття рішень у РБ ООН, таких як: запрошення конфліктуючих сторін для участі у засіданнях; проведення відкритих засідань до ухвалення принципово важливих резолюцій та інших заходів. Та всі спроби проведення реформи залишаються на рівні діяльності низки робочих груп, створених у рамках ООН.

Висновки. Значні реформи вимагатимуть як повного перегляду Статуту ООН, так і справжньої політичної волі та згоди з боку тих могутніх країн-членів, які отримують величезну вигоду від існуючого стану речей у міжнародній політиці. Реформа Ради Безпеки ООН, проведена 1963 р. під тиском Руху неприєднання тоді коштувала Р5 дуже мало. Вони погодилися збільшити кількість непостійних членів Ради Безпеки з 11 до 15, але не поступилися більше жодним своїм правом.

Отже, проведені дослідження ґрунтуються на аналізі документів Робочої групи відкритого складу для розгляду всіх аспектів питання щодо розширення членського складу Ради Безпеки та інших питань, що стосуються Ради Безпеки, міждержавних переговорів, дебатів щодо реформи Ради Безпеки, доповідей Генеральних Секретарів ООН по реформі Ради Безпеки (Бутрос Бутрос-Галі, 1992-1996 рр. (Report of the Secretary-General pursuant to the statement adopted by the Summit Meeting of the Security Council, 1992); Кофі Аннан, 1997–2006 рр. (Report of the Secretary-General, 2005) та нормативних актів, а також, запропонованих шляхів та моделей. Враховуючи нинішню геополітичну ситуацію, яка склалася внаслідок порушення постійним членом Ради Безпеки ООН РФ положень Статуту ООН і всіх можливих норм міжнародного права, що запустило ланцюжкову реакцію порушення архітектури світової безпеки, перспективи реформи РБ ООН на сьогодні є примарними. Адже питання міжнародним політикумом сьогодні вже ставляться по-іншому – чи потрібна взагалі реформа Ради Безпеки, враховуючи той факт,

що до самої ООН є багато запитань і закликів – від реформування до повної трансформації або навіть заміни на інший міжнародний інститут. Нинішня система ООН за 80 років існування, високого рівня бюрократизованості, несвоєчасності попередження та реакції на загрози, в тому вигляді в якому вона була задумана та утворена за наслідками Другої світової війни, себе вичерпала.

ООН та її інститути потребують докорінної реформи та радикального перегляду Статуту і перетворення на успішно функціонуючий політичний інструмент вирішення світових проблем, визнаного гаранта глобальної та регіональної стабільності. Якщо цього не буде зроблено в короткі терміни, то можна буде констатувати, що ключова інституція світу перетворилася на геополітичне минуле. Тому дуже важливе подальше проведення наукових досліджень та напрацювання нових концептуальних моделей, які змогли би дати відповідь на таке важливе питання, як формування нової глобальної ефективної системи, яка забезпечить світову безпеку рівновагу між світовими акторами та буде відповідати викликам і загрозам нового світового порядку.

Використані джерела:

1. Генеральна Асамблея ООН. (1996). Доповідь Робочої групи відкритого складу з питання про справедливе представництво у Раді Безпеки ООН та розширення його членського складу та інших питань, пов'язаних з Радою Безпеки ООН. 105A/49/47.
2. Генеральна Асамблея ООН. (2004). Доповідь Робочої групи відкритого складу з питання про справедливе представництво у Раді Безпеки ООН та розширення його членського складу та інших питань, пов'язаних з Радою Безпеки ООН. Додаток №47 (A/58/47).
3. UN General Assembly. (1997, March 20). Robochyi dokument A/AC.247/1997/CRP.1.
4. UN General Assembly resolution № 1991 (XVIII). (1963). <https://research.un.org/en/docs/ga/quick/regular/18>.
5. UN General Assembly resolution № A/Res/48/26. (1993). <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/711/10/IMG/NR071110.pdf?OpenElement>.
6. UN General Assembly resolution № A/RES/53/30. (1998). <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/776/53/PDF/N9877653.pdf?OpenElement>.
7. CATO Institute. (2022). Human freedom index. <https://www.cato.org/human-freedom-index/2022>.
8. Dayal A., Dunton. C. (2023). The U.N. Security Council Was Designed for Deadlock — Can it Change? <https://www.usip.org/publications/2023/03/un-security-council-was-Designed-for-Deadlock-Can-it-Change>.
9. Freedom House. (2022). The Global Expansion of Authoritarian Rule. <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2022/global-expansion-authoritarian-rule>.
10. Report of the Secretary-General. (2005). In larger freedom: towards development, security and human rights for all. <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/A.59.2005.Add.3.pdf>
11. Remarks by President Biden Before the 77th Session of the United Nations General Assembly. (2022). <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2022/09/21/remarks-by-president-biden-before-the-77th-session-of-the-united-nations-general-assembly/>
12. Report of the Secretary-General pursuant to the statement adopted by the Summit Meeting of the Security Council. (1992). <http://www.un-documents.net/a47-277.htm>
13. The common african position on the proposed reform of the united nations: «The ezulwini consensus». (2005). <https://old.centerforunreform.org/sites/default/files/Ezulwini%20Consensus.pdf>
14. United Nations Charter. (1945). <https://www.un.org/en/about-us/un-charter>.

References:

1. Heneralna Asambleia OON. (1996). [UN General Assembly]. Dopovid Robochoi hrupy vidkrytoho skladu z pytannia pro spravedyve predstavnytstvo u Radi Bezpeky OON ta rozshyrennia yoho chlenskoho skladu ta inshykh pytan, poviazanykh z Radoiu Bezpeky OON. 105A/49/47. [Report of the

- open-ended working group on the issue of fair representation in the UN Security Council and the expansion of its composition and other issues related to the UN Security Council. 105A/49/47]. [in English].
2. Heneralna Asambleia OON. (2004). [UN General Assembly]. Dopovid Robochoi hrupy vidkrytoho skladu z pytan'nia pro spravedyve predstavnytstvo u Radi Bezpeky OON ta rozshyrennia yoho chlenskoho skladu ta inshykh pytan, poviazanykh z Radoiu Bezpeky OON. Dodatok № 47 (A/58/47). [Report of the open-ended working group on the issue of fair representation in the UN Security Council and the expansion of its composition and other issues related to the UN Security Council. Appendix No. 47 (A/58/47)]. [in English].
 3. UN General Assembly. (1997, March 20). Robochyi dokument A/AC.247/1997/CRP.1.
 4. UN General Assembly resolution № 1991 (XVIII). (1963). <https://research.un.org/en/docs/ga/quick/regular/18>
 5. UN General Assembly resolution № A/Res/48/26. (1993). <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/711/10/IMG/NR071110.pdf?OpenElement>
 6. UN General Assembly resolution № A/RES/53/30. (1998). <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/776/53/PDF/N9877653.pdf?OpenElement>
 7. CATO Institute. (2022). Human freedom index. <https://www.cato.org/human-freedom-index/2022>.
 8. Dayal A., Dunton. C. (2023). The U.N. Security Council Was Designed for Deadlock — Can it Change? <https://www.usip.org/publications/2023/03/un-security-council-was-> Freedom House. (2022). The Global Expansion of Authoritarian Rule. [https://www.usip.org/publications/2023/03/un-security-council-was-](https://www.usip.org/publications/2023/03/un-security-council-was-designed-deadlock-can-it-change)
 9. Freedom House. (2022). The Global Expansion of Authoritarian Rule. <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2022/global-expansion-authoritarian-rule>.
 10. Report of the Secretary-General. (2005). In larger freedom: towards development, security and human rights for all. <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/A.59.2005.Add.3.pdf>.
 11. Remarks by President Biden Before the 77th Session of the United Nations General Assembly. (2022). <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2022/09/21/remarks-by-president-biden-before-the-77th-session-of-the-united-nations-general-assembly/>.
 12. Report of the Secretary-General pursuant to the statement adopted by the Summit Meeting of the Security Council. (1992). <http://www.un-documents.net/a47-277.htm>.
 13. The common african position on the proposed reform of the united nations: «The ezulwini consensus». (2005). <https://old.centerforunreform.org/sites/default/files/Ezulwini%20Consensus.pdf>. [in English].
 14. United Nations Charter. (1945). <https://www.un.org/en/about-us/un-charter>.

Oleksii Buriachenko,

Ph.D. in Political Science, Associate Professor,

Professor of the Department of International Relations and Regional Studies,

National Aviation University

Reform of the UN Security Council: Chronology and Perspectives

The article is dedicated to highlighting the issue of reforming the UN Security Council and seeking new effective instruments for security stability, which has gained renewed relevance given the onset of a period of profound geopolitical turbulence.

The research and analysis of provisions, analytical reports, documents (the Open-ended Working Group for the consideration of all aspects related to the expansion of the membership of the Security Council and other matters concerning the Security Council; intergovernmental negotiations; debates on Security Council reform; programs of the UN Secretaries-General on Security Council reform (Boutros Boutros-Ghali; Kofi Annan), proposed paths and models by UN member countries), as well as international agreements, legislative acts, taking into account the current geopolitical situation resulting from the violation of the UN Charter by a permanent member of the UN Security Council, the Russian Federation, and all possible norms of international law, which triggered a chain reaction of disrupting the architecture of world security, allowed the author to conclude that the prospects for the reform of the UN Security Council today are rather elusive.

The author also notes that it is crucial to conduct scientific research and develop new conceptual models that could address such an important issue as the formation of a new global effective system ensuring global security balance among world actors and responding to the challenges and threats of the new world order.

Keywords: Security Council, UN, UN Security Council reform, RF, architecture of world security, permanent members, international security, veto power.

<https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series22.2023.33.05>

УДК 327(569.4)

Антоніна Шуляк,

*доктор політичних наук, професор, декан факультету міжнародних відносин,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
ORCID: 0000-0002-5234-0758; email: antonina.mytko@vnu.edu.ua*

Наталія Савчук,

*аспірантка спеціальності 291 міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії,
факультету міжнародних відносин,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
ORCID: 0000-0002-2583-9481; email: palokha.nataliia@vnu.edu.ua*

«ТВЕРДА СИЛА» ІЗРАЇЛЮ ЯК ВЕКТОР ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ КРІЗЬ ПРИЗМУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

У статті проаналізована глобальна політична обстановка, де РФ прагне відновити своє привілейоване становище та підірвати американське лідерство, використовуючи повномасштабні вторгнення в різні країни, зокрема й Україну. Зазначено, що війна в Україні відкрила можливості для інших країн покращити свій імідж через публічну дипломатію та застосування різних форм сили. Відзначено недостатню та неадекватну міжнародну реакцію на російську агресію, зокрема західних держав. У контексті цього підкреслено, що Ізраїль визначає свою позицію підтримки України, але має свої обмеження: країна активно сприяє Україні гуманітарною та медичною допомогою, проте голосування за резолюції ООН свідчить про баланс між моральними відчуттями та національними інтересами. У порівняльному аналізі «твердої сили» держав автори підкреслюють відносно обмежені воєнні ресурси РФ та характеризують Ізраїль як стабільну та потужну країну в регіоні. Зазначається, що загроза для Ізраїлю викликана екзистенційним страхом через територіальне та історичне невизнання. Підкреслено, що відбулася зміна позиції Ізраїлю щодо РФ через геополітичні зміни, де країна визнає важливість балансу між історією та сучасними реаліями, водночас, усвідомлюючи можливі наслідки гніву РФ, Ізраїль утримується від прямої підтримки України та обмежує постачання зброї, що викликає критику за моральний вибір у світлі російської агресії.

Ключові слова: Ізраїль, Україна, РФ, безпека, «тверда сила», вторгнення, зброя, допомога, двосторонні відносини, зовнішня політика, національні інтереси, російсько-українська війна.

Вступ. «Тверда сила» держави – це здатність і готовність використовувати військову потужність для досягнення своїх цілей або захисту національних інтересів. Вона охоплює військові сили, арсенали зброї, обладнання та інші ресурси, необхідні для проведення операцій в області оборони або на випадок конфлікту. Значною мірою можна говорити про те, що використання «твердої сили» є по суті силовим потенціалом держави – можливістю актора впливати на поведінку іншої держави в бажаному для себе напрямі та встановлювати різні форми залежності. «Тверда сила» визначається різними факторами, такими як чисельність військ, технічні можливості, військова доктрина, стратегії оборони та агресії, а також рівень військової підготовки та дисципліни. Цей аспект національної міцності держави може впливати на її міжнародну позицію, дипломатичні відносини та загальний статус на світовій арені. Здатність до використання «твердої сили» може бути